

Cartea lui Ioan Botezătorul

VIAȚA ȘI ÎNVĂȚĂTURILE GNOTICE

Traducere și îngrijire ediție:

MONICA MEDELEANU

EDITURA HERALD
București

CUPRINS

MANDEENII ȘI GNOZA LOR	5
UN STUDIU ASUPRA SIMBOLISMULUI LUI IOAN BOTEZĂTORUL	45
<i>Menționarea lui Ioan în „Antichitățile” lui Josephus</i>	45
<i>Relatarea Noului Testament: haina și hrana căinței</i>	48
<i>Așteptările mesianice populare</i>	50
<i>Sfințirea apei Iordanului</i>	52
<i>Posibila semnificație simbolică a botezului lui Ioan</i>	52
<i>Botezul prozelitilor</i>	53
<i>Unul dintre discursurile lui Ioan și simbolismul acestuia</i>	55
<i>Simbolismul peștelui și al pescarilor</i>	57
<i>Hani-Ōannēs-Iōannēs</i>	59
<i>Ioan-Iona</i>	60
<i>Simbolismul rabinic al peștelui</i>	62
<i>Samariteanul Ta’eb, un Iosua sau Noe renăscut</i>	63
<i>Simbolismul eshatologic al lui Ioan</i>	65
<i>Ioan și Iisus în general</i>	67
<i>Ioan și mesianismul lui Iisus</i>	69
<i>Despre Cartea lui Ioan</i>	71

CARTEA LUI IOAN BOTEZĂTORUL

Sidrā d'Yahyā

I. IOAN BOTEZĂTORUL	79
<i>Semne la nașterea lui Ioan</i>	79
<i>Proclamația lui Ioan despre sine și îmbrăcarea de către el a hainei profeților (cap. 19)</i>	86
<i>Corabia de Lumină a lui Ioan (cap. 20)</i>	88
<i>Ioan Ascetul (cap. 21)</i>	90
<i>Despre Ziua Judecării (cap. 25)</i>	92
<i>Scrisoarea adevărului (cap. 26)</i>	93
<i>Invulnerabilitatea lui Ioan (cap. 27)</i>	94
<i>Ioan și botezul lui Iisus (cap. 30)</i>	95
<i>Gnoza Vieții vorbește (cap. 29)</i>	99
<i>Căsătoria lui Ioan (cap. 31)</i>	100
<i>Ioan la moartea sa</i>	101
<i>Nașterea, creșterea și prima apariție a lui Ioan (cap. 32)</i>	104
<i>Ce i-a răspuns Ioan lui Iisus despre Îngerul Morții (cap. 33)</i>	107
II. POVESTEA RUPTURII CU IUDAISMUL	111
<i>Miriai este alungată dintre iudei (cap. 34)</i>	111
<i>Comunitatea exilată e stabilește pe Eufrat (cap. 35)</i>	115
<i>Evreii îi prigonesc pe mandeeni (cap. 35)</i>	117
<i>Ei îi roagă să se întoarcă (cap. 35)</i>	118

III. POVESTEA PESCARULUI DE SUFLETE	123
<i>Vasul-lumină al Pescarului (cap. 37)</i>	128
<i>Bunul pescar respinge propunerile celor răi și îi învinge (cap. 38)</i>	129
<i>Supunerea finală a pescarilor răi (cap. 39)</i>	133
IV. BUNUL PĂSTOR (CAP. 11)	135
<i>Păstorii iubitori ai Bunului Păstor (cap. 12)</i>	138
V. ALTE FRAGMENTE	141
<i>Comoara Vieții (cap. 57)</i>	141
<i>La începuturi (cap. 13)</i>	145
<i>Predici (cap. 47)</i>	148
Lauda omului sărac	150

ANEXĂ

MIRIAI	
<i>(Cartea lui Ioan)</i>	157
ACORDAREA UNUI NUME	
<i>[Qolastā, XXX]</i>	163
LITANIE LA CĂPĂTÂIUL UNUI OM CE ÎȘI DĂ DUHUL	
<i>[Qolastā, LXVIII s]</i>	167

MANDEENII ȘI GNOZA LOR¹

În 1652 apărea la Roma cartea lui Ignatiu de Jesu, călugăr carmelit descult, care trăise multă vreme la Bagdad și în Irakul de azi, carte în limba latină intitulată: *Expunere asupra originilor, riturilor și erorilor creștinilor Sfântului Ioan*. Opera aceasta a stârnit un mare interes la apariția ei. Misionari catolici și călători au adus din Iran și din Imperiul otoman un număr însemnat de texte mandeene care nu au fost traduse, nici citite, fiind lăsate în depozitele bibliotecilor mari din Europa până în secolul al XIX-lea. În 1816 a apărut, în Europa, prima carte mandeeană: *Genzā* (*Comoara*) sau *Sidrā Rabbā* (*Cartea cea mare*), ce reprezenta, într-adevăr, opera capitală a literaturii mandeene.

Apoi J. Euting a publicat textele mandeene cu privire la botez și la slujba de înmormântare². Au urmat apoi scrierile filologice ale lui Th. Nöldeke³. De la aceste lucrări începe studiul științific al scrierilor mandeene. Nöldeke a arătat

---

¹ Studiul a fost preluat din volumul *Scripta aramaica*, traducere din limba aramaică, introducere și note de Constantin Daniel, Ed. Herald, București, 2022. (N. tr.)

² *Qolastā oder Gesänge und Lehren von der Taufe und dem Ausgang der Seele*, Stuttgart, 1867.

³ *Über die Mundart der Mandäer*, Göttingen, 1862; idem, *Mandäische Grammatik*, Halle, 1875.

că limba mandeenilor este înrudită cu cea a *Talmudului* babilonian, dar, în timp ce aceasta era vorbită în partea superioară a văilor Tigrului și Eufratului, mandeeana era vorbită în părțile sudice, constituind un dialect răsăritean al limbii aramaice.

După Th. Nöldeke, W. Brandt traduce o serie de texte mandeene¹. Dar cel care a făcut să apară cea mai mare parte a textelor mandeene a fost Mark Lidzbarski (1868–1928), cu introducere, note și traduceri².

Un dicționar al limbii vorbite de mandeeni s-a publicat de Lady E.S. Drower și Rudolf Macuch³.

În ultimele trei decenii s-au publicat, de asemenea, texte magice mandeene, texte pe amulete, pe filacterii, apoi un codex astrologic⁴. În fine, legende mandeene pe monedele regatului Charcena în sudul Babiloniei.

Despre mandeeni, riturile și viața lor au scris mulți misionari creștini, dar un studiu amănunțit a fost făcut doar în 1854 despre un grup de mandeeni ce trăiau la Suq es-Sujuh⁵. Un preot al mandeenilor convertit la creștinism a descris în mod minuțios religia și cultul acestor gnostici⁶. Acesta

---

¹ *Mandäische Schriften*, Gottingen, 1893; idem, *Die mandäische Religion, ihre Entwicklung und geschichtliche Bedeutung*, Leipzig, 1889.

² *Das Johannesbuch der Mandäer*, I–II, Giessen, 1905–1915; idem, *Mandäische Liturgien*, Berlin, 1920; *Ginzā, der Schatz oder Das grosse Buch der Mandäer*, Göttingen, 1925.

³ *A Mandaic Dictionary*, Oxford, The Clarendon Press, 1963.

⁴ Lady E. S. Drower, *Booh of the Zodiac*, London, 1949.

⁵ J.H. Petermann, *Reisen im Orient*, II. Bande, Leipzig, 1861; idem, *Über die gnostische Sekte der Mandäer*, în „Deutsche Zeitschrift f. christliche Wissenschaft und christliches Leben”, nr. 5/1854, nr. 7/1856.

⁶ M.N. Siouffi, *Études sur la religion des Soubbas ou Sabeens*, Paris, 1880.

trecuse la creștinism în 1875, după ce primit învățătură și studiasse religia mandeeană pentru a deveni preot. Scrierea lui Lady E.S. Drower¹, care a locuit multă vreme cu mandeenii în sudul Irakului și în Iran descrie cultul lor, legende, riturile, obiceiurile și folclorul lor — reprezentând o sursă însemnată pentru descrierea vieții mandeenilor. De remarcat este însă că, în raport cu numărul mic de membri ai acestei secte, literatura lor este imensă, plină de inventivitate și de fantezie.

a) Controversele cu privire la originea mandeenilor și la raporturile lor cu alte religii. Odată cu apariția traducerilor lui Marc Lidzbarski din textele mandeene, istoricii religiilor și în special ai creștinismului și ai iudaismului au început să privească textele mandeene cu cel mai mare interes.

Primul, W. Bousset, a afirmat că mandeenii erau adepții unei doctrine gnostice², iar un autor german, Johann Friedrich Kleuker (1749–1827), arătase la începutul secolului al XIX-lea că mandeismul își are rădăcina în sincretismul gnostic precreștin și are relații cu religiile orientale și, de asemenea, unele similitudini cu *Evanghelia după Ioan*.

R. Reitzenstein (1861–1931) a continuat ideile lui W. Bousset și a observat gnosticismul în religia mandeeană, accentuând importanța pe care o prezintă existența unui mântuitor în scrierile precreștine. Același cercetător german a scos în evidență elementele iraniene în sincretismul mandeean. Pe de altă parte, el așază creștinismul în centrul discuției asupra mandeismului, ceea ce face ca dezbateră

¹ *The Mandaean of Iraq and Iran*, Oxford, 1939.

² *Hauptprobleme der Gnosis*, Gottingen, 1907; idem, *Die Religion der Mandäer*, „Theologische Rundschau”, vol. XX, 1917, p. 185 sq.

asupra originii, rolului și semnificației doctrinelor mandeene să capete un caracter pasional și să provoace controverse intense între anii 1920 și 1933, controverse care nu au încetat nici astăzi.

Astfel, Rudolf Bultmann din școala istorico-religioasă, încă din 1925 și 1928, afirma însemnătatea izvoarelor mandeene și maniheene pentru înțelegerea *Evangheliei după Ioan*.¹ El a fost imitat de o mulțime de autori germani și străini. Dar în contrast vădit cu aceste opinii erau părerile multor teologi europeni care negau orice relație posibilă între creștinismul primitiv și mandeenii; H. Lietzmann a răsturnat această relație posibilă și a expus teza conform căreia mandeenii au fost mult înrâuriți de creștinismul nestorian existent în Siria de Răsărit și în Imperiul Persan. Poziția lui H. Lietzmann a fost urmată de mulți alți autori, printre care și Alfred Loisy².

Controversa s-a concentrat asupra problemei originii mandeismului și asupra chestiunii cronologice legate de ea. Adică, credințele mandeene sunt originare din Palestina sau din Babilonia? Dacă mandeismul este originar din Palestina, atunci se putea aserta o eventuală înrudire cu grupul de credincioși din jurul lui Ioan Botezătorul și cu creștinismul primitiv, ceea ce aducea cu sine o reprezentare specială a acestui creștinism primitiv în relație sau influențat de cercul lui Ioan Botezătorul. Atunci mandeenii – care își spuneau adepți ai lui Ioan Botezătorul – și creștinii ar fi putut exista ca două grupări rivale și paralele.

---

¹ R. Bultmann, *Untersuchungen zum Johannesevangelium*, „Zeitschrift für Neutestamentliche Wissenschaft”, XXVII (1928), pp. 113–163.

² *Le Mandeisme et les origines chretiennes*, Paris, 1934.

O serie de lucrări apărute înainte de război au încercat să clarifice aceste dispute. Așa este, de pildă, aceea a lui Joseph Thomas¹ și, în 1941, comentariul la *Evangelhia după Ioan* a lui R. Bultmann, care afirmă în mod peremptoriu că terminologia și stilul acestui text nu pot fi explicate decât prin influențe și texte gnostice, în special mandeene. Apoi același autor vrea să demonstreze că creștinismul primitiv este impregnat de gnosticism și că mandeismul cu limba sa artificială comună tuturor gnosticilor trebuie pus în relație cu Palestina. Lucrarea lui E. Percy² este într-un totu opusă acestei teze. Iar autorul danez V.S. Pedersen a încercat să deosebească în scrierile mandeene straturi diferite care să demonstreze două elemente fundamentale: un gnosticism precreștin semit occidental și un gnosticism iudeo-creștin cuprinzând botezul și păzirea sâmbetei.

În marele tratat *Histoire generale des religions*, Paris, 1945, tome III, pp. 67–83, cunoscutul istoric al religiilor H.Ch. Puech, după ce analizează și discută originile mandeismului și relațiile lui cu creștinismul, conchide: „Rămâne în sensul deplin al cuvântului o problemă deschisă”.

Folosind metoda lui R. Bultmann a comparației stilurilor și a motivelor, orientalistul suedez Geo Widengren³ consideră că mandeismul are un limbaj religios pregnostic sau gnostic inițial, a apărut în Mesopotamia înainte de creștinism și este inserat în concepțiile babiloniene (doctrina religioasă a lui Tammuz) și iraniene.

---

¹ *Le Mouvement Baptiste en Palestine et Syrie*, Gembloux, 1935.

² *Untersuchungen über den Ursprung der johanneischen Theologie*, Lund, 1939.

³ *Mesopotamian Elements in Manichaeism*, Uppsala, 1946.

UN STUDIU ASUPRA SIMBOLISMULUI LUI IOAN BOTEZĂTORUL

Într-un volum impresionant, intitulat *Orpheus-The Fisher: Comparative Studies in Orphic and Christian Cult Symbolism*, Robert Eisler întreprinde o erudită analiză a mișcării și doctrinei lui Ioan Botezătorul, reușind astfel să clarifice multe aspecte ale trecutului destul de obscur al originilor creștine. El a cercetat particularitățile spiritului iudaic în diferite perioade ale dezvoltării sale, reușind să pătrundă în lumea conceptuală profetică, apocaliptică și rabinică din vremea lui Ioan Botezătorul și să se împărtășească din credințele, speranțele și temerile ei vechi. Însă el a studiat curentul tradiției lui Ioan Botezătorul separat de tradiția mandeeană.

Menționarea lui Ioan în „Antichitățile” lui Josephus

În afară de mărturia creștină, Ioan Botezătorul este un personaj atestat de istoricul evreu Josephus, cronicarul de Curte al dinastiei flaviene care a scris în ultimul sfert al secolului I d.Hr. Renumitul pasaj din *Antichitățile* sale (XVIII.

v. 2, ed. Niese, iv. 161, 162) care se referă la Ioan este, fără îndoială, autentic și a fost atacat numai de școala nonistorică extrem-doctrinară, care l-a considerat un ghimpe incomod în trupul ei. Un falsificator creștin ar fi pus accent pe pana tradiției sale sau, în orice caz, s-a fi trădat oarecum prin prejudecățile sale; însă noi nu considerăm că lucrurile stau așa. Iată cum sună pasajul respectiv:

„Într-adevăr, unii dintre iudei au crezut că oastea lui Irod a fost nimicită prin răzbunarea foarte dreaptă a lui Dumnezeu, în schimbul [omorării lui] Ioan Botezătorul. Căci Irod l-a omorât pe acesta din urmă [deși era] un om bun, care le porunca iudeilor să cultive virtutea și, prin practicarea acesteia în relațiile dintre ei, și prin credința față de Dumnezeu, să se strângă laolaltă pentru botez. Căci numai astfel [s-a gândit Ioan] cufundarea în apă i s-ar părea cu adevărat potrivită Lui [Dumnezeu], și nu dacă o foloseau ca o ispășire pentru anumite păcate, ci pentru curățarea trupului, în măsura în care sufletul fusese deja curățat prin virtute.

Apoi, văzând că oamenii se adunau laolaltă – căci într-adevăr erau peste măsură de încântați la auzul «spuse-lor» lui [Ioan] –, Irod, temându-se că puterea sa uimitoare de a-i convinge pe oameni va duce la o răzmeriță, căci poporul părea înclinat în toate lucrurile să-i urmeze sfatul [lui Ioan], a cugetat că este mai bine, înainte ca vreo răzmeriță să se petreacă din pricina sa, să-l aresteze și să scape de el, decât ca atunci când se va isca vreo tulburare, să-i pară rău că trebuie să îl înfrunte.

Din pricina bănuielii lui Irod, [Ioan] a fost trimis în lanțuri la Machaerus, fortăreața amintită mai sus, și omorât

acolo. De aceea iudeii au crezut că înfrângerea oștii lor s-a petrecut pentru a-l răzbuna [pe Ioan], Dumnezeu dorind să-l facă pe Irod să sufere”.

Această afirmație a lui Flavius Josephus este suficient de categorică. El spune limpede că Ioan Botezătorul a fost un reformator profetic remarcabil al epocii sale, având un număr mare de adepți. Vorbele lui Ioan, ne relatează Josephus, aveau o uimitoare putere de convingere asupra populației iudaice. De aceea Irod se temea de influența lui asupra poporului. Dar ce ne interesează pe noi cel mai mult în această afirmație, din nefericire prea scurtă, este referirea la natura practicii și învățăturii lui Ioan. Îndemnul său către iudei, ca cel al tuturor profeților dinaintea lui, era o chemare viguroasă la virtute – ei trebuiau să aibă relații virtuozitate între ei și credință față de Dumnezeu. Există și un ritual exterior de botez; dar trebuia precedat de o curățare a sufletului prin împlinirea acestei datorii față de aproapele și de Dumnezeu. Josephus scoate în evidență în special faptul că spălarea sau cufundarea publică nu avea câtuși de puțin scopul de ritual magic, pe care atât de mulți îl credeau în zilele acelea capabil să înlăture păcatele. Botezul nu era o practică cotidiană – pare să sugereze Josephus, ca printre esenieni și alte secte –, ci un act colectiv public; și, prin urmare, istoricul greșește privindu-l ca fiind doar pentru purificarea trupului. Dimpotrivă, acest act lasă impresia de a fi fost conceput ca o mărturie exterioară a unei credințe – un act de credință.

**CARTEA LUI IOAN
BOTEZĂTORUL**

Sidrā d'Yahyā

I. IOAN BOTEZĂTORUL

*Semne la nașterea lui Ioan*¹

În numele Vieții Celei Mari, slăvită să fie Lumina!

Un copil a fost sădit din înalt, o taină [a fost] revelată în Ierusalim². Preoții au văzut în vise; frigul a pus stăpânire pe copiii lor, frigul a pus stăpânire pe Ierusalim.

Dis-de-dimineață, el³ s-a dus la templu. Și-a deschis pentru blasfemie buzele sale mincinoase. Și-a deschis gura pentru blasfemie și a zis tuturor preoților:

„În vedenia mea din timpul nopții, [am văzut] în vedenia mea. În timp ce stăteam culcat acolo, nu dormeam și nu mă odihneam, iar somnul nu s-a lipit de mine cât a fost noaptea de lungă. Nu am dormit și nu m-am odihnit [și

---

¹ Întrucât Yōhānă este menționat numai în *Genzā*, Brandt susține, fără temei științific, că fragmentele din *Cartea lui Ioan* trebuie să aibă o dată mai târzie. Este însă de presupus că fragmentele lui Ioan erau adunate firesc în corpul general al materialului, atunci când a început procesul de alcătuire a colecției. Deși Yahyā este forma arabă a numelui, Yōhānă alternează cu ea în text; aceasta arată o redactare târzie – în perioada isalmică, atunci când oamenii vorbeau araba populară –, dar nu spune nimic despre data scrierilor timpurii din care sunt extrase fragmentele.

² *Ur-ashlam*, un nume batjocoritor sau o caricatură ironică = „Ur perfecționat”. Ur este la origine zeul caldeean Lunus; el este fiul mai mare al lui Rūhā, Mama lumii și corespunde în unele privințe cu Yaldabaōth din gnosticismul ofit.

³ Nu se dezvăluie cine era. La început, relatarea vizionarului este discreditată total.

am văzut] că o stea s-a apropiat și a șezut peste Enishbai¹. Focul ardea în Tatăl Bătrân Zakhriă²; din cer s-au ivit trei lumini³. Soarele a apus și a apărut lumina. Focul a aprins casa oamenilor (sinagoga), fumul s-a ridicat deasupra templului. Un cutremur a zguduit carul Tronului⁴, așa încât Pământul s-a mișcat din locul său. O stea a căzut în Iudeea, o stea a căzut în Ierusalim. Soarele s-a ivit în timpul nopții, iar luna a răsărit ziua”.

Când preoții au auzit aceasta și-au pus țărână în cap. Yaqif, preotul, plânge și lacrimile lui Beni-Amin curg⁵.

---

¹ Elisabeta din Evanghelia lui Luca. Numele poate fi un ecou mistic al Elishebei, soția lui Aaron, primul preot, întocmai cum Miriam din povestea nașterii lui Iisus ne amintește de Miriam, profetesa, sora lui Moise. Alegoriștii alexandrini evrei, din școala cărora făcea parte Philon, au transformat-o pe sora sau soția unui înțelept într-un simbol al virtuții sau puterii sale spirituale.

² Abā Sābā, Zaharia din Evanghelia lui Luca.

³ Cf. motivul mai concret al celor trei magi. În orice caz, trebuie să observăm că Origen (prima jumătate a sec. al III-lea) este primul dintre Părinți care afirmă că erau trei magi; Hrisostomul, 150 de ani mai târziu, spune că erau în număr de 12 (vezi Lynn Thorndike, *A History of Magic and Experimental Science*, Londra, 1923).

⁴ Merkabah, aici însemnând probabil rai, în general.

⁵ Povestirea este redactată în mare parte în stilul familiar al camuflajului cronologic danielic și talmudic; Cartea lui Daniel (cca 164 d.Hr.) plasează conflictul politico-religios al evreilor cu domnia și religia elenistică a lui Antiochus Epiphanes în zilele lui Nabucodonosor (cca 600 î.Hr.), iar poveștile talmudice despre Iisus, de pildă, plasează cadrul istoric înapoi în timp cu 100 de ani î.Hr. sau înainte cu 100 de ani d.Hr. Vezi *Did Jesus Live 100 B.C.? – An Enquiry into the Talmūd-Jesus Stories, the Toldoth Jushu and Some Curious Statements of Epiphanius – Being a Contribution to the Study of Christian Origins* (Londra, 1903). Este de observat că Talmūdul nu spune nimic despre Ioan; în mod evident, privește mișcarea Ioan–Iisus ca unul și același gen de erezie. Y. și B. pot fi tipuri personificate de membri